

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

MMXV.

III. ÉVFOLYAM I. SZÁM

KÜLÖNLENYOMAT

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai

Vedó Attila

Absztrakt:

A Magyar Királyi Csendőrség a szervezet fennállásának teljes időtartama alatt számos szolgálati tevékenységével támogatta a hírszerző és elhárító rendszer működését. A testület alapvető rendeltetése nem állambiztonsági jellegű volt, a dualizmus időszakában mégis hatékonyan működött együtt a hírszerző szervekkel, az első világháborút megelőző időszakban támogatta a katonai felderítést, a háborús években pedig az ellenséges hírszerzőkkel szembeni fellépést segítette. A két világháború között a megváltozott társadalmi viszonyok és fejlődő technológia a csendőrség hírszerző tevékenységét is megújításra készítette. A nyomozószervek megszervezése és a híradó szakterület felértékelődése újra a hírszerzés támaszává tette a szervezetet. A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei szervesen illeszkedtek az állami apparátus hírszerző és elhárító rendszerébe, melynek főbb kapcsolódási pontjait foglalja össze tanulmányom.

Kulcsszavak: Magyar Királyi Csendőrség, hírszerzés, kémelhárítás, katonai felderítés, rádiófelderítés, határszéli felderítés

Abstract:

The Hungarian Royal Gendarmerie activities on the fields of intelligence and counterintelligence: The Hungarian Royal Gendarmerie supported the intelligence and counterintelligence systems with several service activities all time. This institution's main task was not a state security nature but during the Dualism effectively collaborated with the intelligence agencies. Before the 1st World War it assisted military intelligence afterwards during wartime helped the struggle with the enemy intelligence agents. Between the world wars the changeable social relations and the technological development made the intelligence functions of The Hungarian Royal Gendarmerie renewal. Thereafter this institution would be the main promoter of the national intelligence because formation of the criminal investigation division and appreciation of signaller section's importance. The service activities of The Hungarian Royal Gendarmerie exactly fitted in to the national intelligence and counterintelligence system. My treatise summarizes the major points of this interesting connection.

Keywords: Hungarian Royal Gendarmerie, intelligence, counterintelligence, military intelligence, radio reconnaissance, border edge intelligence

Bevezetés

A Magyar Királyi Csendőrség sokrétű feladatrendszerében számos szolgálati tevékenység kapcsolódott közvetlen vagy közvetett módon a hírszerzéshez vagy a kémelhárításhoz. A katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület rugalmasan alkalmazkodott a hírszerzési igényekhez és a dualista államapparátus felderítő rendszerébe éppúgy illeszkedett, mint a két világháború közötti időszak állambiztonsági szisztémájába. A változó társadalmi és nemzetközi környezet egyes felderítő képességeket hangsúlyosabbá tett, míg másokat kevésbé fontossá, azonban a szervezet fennállásának teljes időtartama alatt hatékonyan volt képes a szükséges információk gyűjtésére és továbbítására.

A Magyar Királyi Csendőrség és a hírszerző - elhárító szervek kapcsolata

A hírszerzés a titkosszolgálati tevékenység egyik alapvető szolgálati ága, amely bizalmas külföldi politikai, gazdasági, technikai, tudományos, katonai híryananyagok, adatok, információk tervszerű gyűjtését, elemzését, értékelését végzi nyílt és titkosszolgálati erővel, eszközökkel, módszerekkel. Olyan komplex tevékenységi rendszer, amely információkkal támogatja a kormányzat működését az ország értékeinek védelme és érdekeinek érvényesítése céljából.¹ A hírszerzés hagyományosan polgári és katonai hírszerzésre tagozódik, melyből a katonai hírszerzést legtöbbször katonai felderítés megfogalmazásban használják. A korabeli csendőrségi szakirodalomban következetesen a „felderítés” kifejezés jelent meg, amit a polgári és katonai hírszerzésre egyaránt alkalmaztak.

A XIX. század közepéig a hírszerzés főként katonai jellegű volt, a megszerzett adatokat pedig elsősorban a katonai parancsnokságok kapták meg és használták fel a tervezett vagy folyamatban lévő hadműveletek kapcsán. Egyre nagyobb hangsúlyt kapott azonban a békeidőben végzett hírszerző tevékenység is, amely nemcsak háborús veszély esetén, hanem folyamatosan és módszeresen híreket szolgáltatott az ellenséges államok helyzetéről, képességeiről és forrásairól. Az Osztrák-Magyar Monarchia élen járt a diplomáciai hírszerzés jelentőségének felismerésében. A bécsi közös külügyminisztérium szorgalmazta, hogy a külszolgálatra kiválasztott tiszteket az ún. Keleti Akadémián diplomáciai téren is képez-

¹ KOBOLKA István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek, egyetemi jegyzet, Budapest, 2013. Nemzeti Közsolgálati egyetem 97. p.*

zék, a követségekre kijelölésre kerülő állományt pedig a katonai hírszerzés alapjaira is oktassák ki.

Az államok 1874. évi brüsszeli konferenciáján többek között nemzetközi jogilag megengedett háborús eljárásnak ismerték el a hírszerzést. A hadviselés szabályairól elfogadott Nyilatkozat leszögezi, hogy kémnek kell tekinteni az olyan személyt „*aki a nyilvánosság elől elzárt területen titokban, vagy hamis jogcímen információkat gyűjteni próbál olyan szándékkal, hogy azokat egy másik félnek továbbítsa.*” Azokat a személyeket viszont, akik nem titkolják el katonai mivoltukat vagy a küldetésük eltitkolása nélkül szereznek információkat, megfigyelőknek tekintik, ami gyakorlatilag a kialakuló katonai attaséi szolgálatra vonatkozott. Más országokhoz hasonlóan tehát a monarchia is szervezett katonai attaséi szolgálatot a követségein. Erre a feladatra jól képzett, magas rendfokozatú, idegen nyelveket beszélő, rátermett tisztakat válogattak ki. A monarchia katonai attaséi 1860 után már szinte minden nagyobb európai állam fővárosában nyíltan tevékenykedtek.²

A dualizmus időszakában az Osztrák-Magyar Monarchia társországai nem rendelkeztek külön hírszerző szervezetekkel. A hírszerzés a közös ügyek rendszeréhez kapcsolódott, így a monarchia egyetlen hírszerző szervezete az Evidenzbüro, a haderő vezérkarának nyilvántartó irodája volt.³ Bár más állami szervezetek is végeztek hírszerzői tevékenységet, nem állt rendelkezésükre külön hírszerző szervezet. Az Evidenzbüro tehát nem rendelkezett a hírszerzés monopóliumával, mégis monopol szervezet volt, mivel az Osztrák-Magyar Monarchia egyetlen e tevékenységre szakosodott szervezeteként működött.⁴

A közös ügyek vitelére hivatott szervezetek közül tehát kizárólag a haderő vezérkara rendelkezett hírszerző szervezettel, azonban a közös külügyi tárca is folytatott ilyen tevékenységet, bár nem függetlenített apparátussal. A kiegyezést követően a külügyi hírszerzőrendszer átszervezésre került. Az egykori Legfelsőbb

² HAJMA Lajos: *A katonai felderítés és hírszerzés története, egyetemi jegyzet, Budapest 2001. Nemzeti Közszolgálati egyetem 28. p.*

³ PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története. Budapest, 1936, Franklin. I–III. köt., II. köt. 5–22. p.*

Bővebben lásd: PARÁDI József: *Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában*, in: BODA József — PARÁDI József — REGÉNYI Kund Miklós (szerk.): *1872 Felderítő-szolgálati utasítás. Anleitung zum Kundschaftsdienste. Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka 1./ pp. 27-49.*

⁴ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XI. évf. (2005) 14. sz. pp. 91–94.*

Rendőri Hatóság, majd Rendőr Minisztérium után a magyarországi információhálózatot, illetve annak jelentéseit gondozó szervezeti egységet a közös külügyminisztériumba telepítették. Ezen osztály örökölte a hajdani birodalmi rendőrségtől a magyarországi titkos informátori hálózatot, valamint a külföldi és a hazai sajtó befolyásolására hivatott személyeket és az e költségek fedezetét biztosító rendelkezési alapot. Ezen ügyköröket a közös külügyminiszter közvetlen alárendeltségébe tartozó elnöki osztályhoz csatolták.⁵

A külügyi szolgálat a hírszerzés terén egyaránt képviselte az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság érdekeit, de nem kizárólag birodalmi jelleggel, hanem a két társország egyéni külügyi érdekeit is figyelembe véve.⁶ A közös külügyi tárca által foganatosított hírszerző tevékenység átforgalmazása gróf ANDRÁSSY Gyula miniszterségéhez kapcsolódott, ahogy a belügyi tevékenységekhez köthető titkos információszerezés megreformálása is.⁷

A korábbi birodalmi feladatkörök felosztása nyomán a magyar kormány létrehozta a Belügyminisztériumban a rendőrségi osztályt. A magyar vezetés azonban egyrészt idegenkedett a rendőri titkos információszerezéstől, másrészt pedig politikai tekintetben sem volt tanácsos olyan metódus gyakorlása, amelyet a magyar társadalom korábbi tapasztalatai alapján megvetett és gyűlölt. Ebből fakadóan a különféle hivataloktól való információkérés és egyes ügyekben a bizalmas tájékozódás került előtérbe.⁸ Viszonylag rövid időn belül kiépült azonban a hírszerző képesség a magyar rendvédelem szerveztében is. A titkos adatgyűjtést nem lehetett a rendőrséghez telepíteni, mivel a kiegyezés után a rendfenntartás kötelezettsége megoszlott a kormány és az önkormányzatok között. Ebből fakadóan a Magyar Királyságban nem működött országos hatáskörű rendőri szervezet.⁹ Ezért a belbiztonság titkos információgyűjtése a Magyar Királyi Belügyminisztéri-

⁵ ARTNER Ramona: *Hírszerzés a dualizmuskori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XXII. évf. (2012) 26. sz. 19. p.*

⁶ GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Az osztrák-magyar dualizmus 1867-1918. Budapest, 1985, Kossuth. pp. 96-100.*

⁷ Gróf Andrássy Gyula (*Oláhpatak, Gömör vm., 1823. III. 8. – Volosca, Fiume, 1890. II. 18.*) közös külügyminiszter 1871. XI. 14. – 1879. X. 28. lásd. BÖLÖNYI József: *Magyarország kormányai 1848-1975. Budapest, 1978, Akadémia Kiadó. 210.p.*

⁸ DEÁK Ágnes: *Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. Történelmi Szemle, XLIX. évf. (2007) 3. sz. pp. 351–372.,; ARTNER Ramona: *Hírszerzés a dualizmuskori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XXII. évf. (2012) 26. sz. 22. p.**

⁹ PARÁDI József: *A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945., Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XX. évf. (2011) 23. sz. pp. 124–143.*

um rendőrségi osztályánál valósult meg. 1872-re már teljesen kiépült a rendőrségi informátor hálózat. Az új informátorok szinte teljes egészében a nemzetiségi vidékeken tevékenykedtek. Ez érthető, ha figyelembe vesszük, hogy az államra a legnagyobb kockázatot a nemzetiségi radikalizmus jelentette, melyet később tárgyalok.

A Magyar Királyi Csendőrség sajátos jogállásából adódóan mind a katonai feladatok, mind a polgári hírszerzés rendszerébe bekapcsolódott. A csendőrség az irányába megfogalmazott hírszerzési igényeknek sajtófigyelés, politikai és katonai hírszerzés, valamint a két világháború között már a kor technikai színvonalához igazodva rádiófigyelés útján tett eleget. A csendőrök hírszerző tevékenységének alapkövei fennállásának teljes időtartama alatt a bizalmi egyének voltak, akik a szervezet vidéki működési területéhez igazodóan a falusi emberek közül kerültek ki. A hírszerzés és elhárítás feladataiból valamennyi szervezeti elem kivette a részét, de különösen nagy jelentőséggel bírt a határszéli, a híradó és a bűnügyi szolgálat.

A titkos és nyílt információgyűjtés gyakorlata a csendőri szolgálatban

A csendőrség szolgálati feladatait elsősorban olyan vidéki területeken végezte, ahol az információk leplezett megszerzésének szinte egyetlen módja a személyismeret és a bizalmi egyének hálózata volt. Az olyan falvakban, ahol egy idegen érkezése feltűnést keltett és a lakosok részletekbe menően ismerték egymást, szóba sem jöhetett a csendőrség nyomozószervei vagy a rendőri detektív szervezet bevonása az adatszerzésbe.¹⁰ Ezért a csendőrök minden felé megfogalmazott igényt – legyen szó akár bűnüldözési, akár állambiztonsági érdekről – saját erőforrásaival, a csendőr járőr napi szolgálata során kialakított személyes kapcsolatok felhasználásával és továbbfejlesztésével volt kénytelen kielégíteni. A hálózat kiépülése a korabeli társadalmi viszonyok között kézenfekvő volt, hiszen a mai kommunikációs és hírközlési lehetőségeket nélkülöző járőr legtöbbször a polgárok bejelentéseiből vagy szóbeszédemből értesült jogsértő cselekményekről. A közsájon forgó híreszteléseket a csendőr nem hagyhatta figyelmen kívül, különösen az olyan „titkos bűntetteknel”, mint a mérgezés, magzatelhajtás és gyermekölés. Ekkor személyi ismereteinél fogva tájékoztatni tudta a kir. ügyészt, hogy akik a kérdéses hírt terjesztik, mennyiben megbízhatóak. Ilyenkor a csend-

¹⁰ EDVI ILLÉS Béla: *Bizalmi egyének, Csendőrségi Lapok II. évf. (1908.) 17. szám pp. 193-196.*

örnek olyan személyekre volt szüksége, akik személyi adatokat tudtak szolgáltatni és a későbbiekben esetleg besúgói lehettek.¹¹

A besúgók – a korabeli szakirodalom meghatározása szerint – többnyire olyan egyének voltak, akik maguk is vagy büntetve voltak, vagy okuk volt a törvény embereitől félni, így kisebb szívességek, vagy e1nézések fejében nyomra vezették a csendőrt. Ugyanilyen szolgálatot tehettek a prostituáltak is, akik a büntetésekkel gyakran érintkeztek, sokszor bűntársaik is voltak, és a tapasztalatok szerint bosszúból, irigységből vagy féltékenységből információt szolgáltatottak róluk. Természetesen az így kialakított rendszer szükség esetén a gyanús személyek és feltételezett kémek utáni puhatolózást is szolgálhatta.

A besúgók igénybevétele mellett a megfigyelés volt a leggyakrabban alkalmazott módszer az információk rejtett megszerzésére, melyet a csendőr a napi szolgálatban is alkalmazott. A megfigyelés – a Próbacsendőrök tankönyve szerint – *„Észrevétlen szemmel kísérése személyeknek, helyiségeknek, történéseknek, folyamatoknak, jelenségeknek. Az adatgyűjtés egyik eszköze. Szükség van rá, mikor nyílt fellépésre még nincs kellő alap, vagy az veszélyeztetné a nyomozás sikerét, továbbá ha az adatgyűjtés egyéb eszközei nem hozták meg a kívánt eredményt.”*

A gyakorlatban a közvetlen, vagyis a közlőről, megismerkedés és érintkezés útján történő figyelmet; továbbá a távolról való észrevétlen szemmel kísérést alkalmazták. Az egyenruhás csendőr rendszeres megfigyelést nem teljesíthetett, csupán les útján vagy kivételes alkalmakkor érhetett el eredményt megfigyelés által. Jó szolgálatot tett azonban a besúgó, akit a csendőr megfigyelésre is használhatott, miután annak egyes fogásaira kioktatta.¹²

A megfigyelések legtöbbször a szökésben levő egyén hozzátartozóira vagy környezetére, kapcsolataira irányultak és nem minden esetben a személy lakóhelyén. A csendőrség ezért igénybe vette azoknak a hatósági közegeknek a segítségét is, akik a közlekedésre vagy kommunikációra felügyeltek. A hajózási és vasúti, valamint vasútépítő hivatalnokok figyelmét folyamatosan felhívták úgy a kémekkel kapcsolatos gyanúokokra, mind a gyanús vagy körözött személyek megjelenése esetén teendő intézkedésekre. A vasúti őrk információkat adtak a járőrnek azokról, akik a sínek mentén közlekedtek, hiszen az ilyen személyek vagy kerültek a közutakat és a csendőrökkel való találkozást, vagy a vasúti infra-

¹¹ SOLTÉSZ Imre — KÁRMÁN Elemér: *Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, 1911, Franklin. 23. p.*

¹² TOLDI Árpád (szerk.): *Próbacsendőrök tankönyve. 5. füzet. Bűnügyi nyomozás. Hivatalos kiadás. Budapest, 1941, Stephaneum. 51. p.*

struktúrát és műtárgyakat térképezték fel. Az erdészek és vadőrök az erdőben közlekedő gyanús egyéneket jelentették, akik szintén rejtőzködés vagy térképészeti felderítés szándékával tartózkodhattak a területen. Hasonló felvilágosítást adhattak az útkaparók, pásztorok, mezőőrök is.¹³ Városokban jó szolgálatot tehettek a menekülő büntettes felkutatására a bérkocsisok, hordárok és prostituáltak, valamint a kocsmárosok. A megfigyelésre potenciálisan alkalmas személyek között a szakirodalom a gyermekeket is felsorolta, akiket jó megfigyelőképességük és – főként a katonai felderítés területén – a „katonásdi” iránti fogékonyság miatt tartottak jó információforrásnak. A szüleikkel külföldön járt fiatal fiúk a korabeli vélekedés szerint sokkal jobban figyeltek a különböző katonai csapatmozgásokra és játék közben olyan helyekre is elvetődhettek, ahová a felnőttek nem. Éppen ezért a járőrnek ajánlatos volt a gyermekekkel is beszélgetni, különösen a határszéli területeken.

A csendőrségi hírszerzés a nyomozó alakulatok felállításával vált eseti jellegűből intézményessé. 1928-ban egy Nyomozó Osztály és csendőr-kerületenként egy-egy (összesen 7) Nyomozó Alosztály alakult, melyek válogatott személyi állománya 1930-ra felkészítésre került és rendelkezésre állt. 1930. március 01-én a budapesti székhelyű Nyomozó Osztály és négy alosztály (Budapest, Szombathely, Szeged és Debrecen székhellyel) kezdte meg működését. Tevékenységük szabályozására már 1930. február 10-én BM körrendelet került kiadásra, melynek melléklete volt az *„Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára”* című szolgálati könyv. A politikai természetű ügyekre irányuló hírszerző tevékenységet viszonylag hamar kikülönítették és 1931-ben felállításra került a Politikai Nyomozó Alosztály.¹⁴

A Nyomozó Osztály-parancsnokság a tulajdonképpeni törzsből, a törzs nyomozó alosztályból, a sajtóirodából, később hírközpontból, a csendőrségi összekötő tisztből, a csendőrségi bűnügyi laboratóriumból és a rádiócsoporthoz állt. Az osztály-parancsnokság nem vett részt a Nyomozó Alosztályok gyakorlati nyomozó szolgálatában, csupán közvetve irányította és országos szinten koordinálta munkájukat. Nagy jelentőségű és több csendőr-kerületre kiterjedő nyomozások közvetlen irányítását azonban esetenként átvette. Az osztály a hírközpont útján működtette a csendőrségi hírszolgálatot és gondozta a nyilvántartásokat, a budapesti M. Kir. Rendőrség Főkapitányságánál működő összekötő tisztje révén

¹³ SOLTÉSZ Imre — KÁRMÁN Elemér: *Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, 1911, Franklin. pp. 241-242.*

¹⁴ CSÓKA Ferenc: *Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17-20.*

fenntartotta a rendőrséggel való személyes kapcsolatot, bűnügyi laboratóriuma útján pedig gondoskodott a nyomozások szakértői véleményekkel való támogatásáról és a csendőrségi kriminalisztikai szakoktatás tansegédletekkel való ellátásáról. A Nyomozó Osztály keretén belül működött a Belügyminisztérium II. számú postaállomása is, amely a közbiztonsági rádió hírszolgálatához kapcsolódott.¹⁵

Az összekötő tiszt különösen fontos szerepet töltött be, mivel neki továbbították a csendőrség összes priorálás iránti igényét. Az ezzel kapcsolatos adminisztratív feladatokra szakképzett csendőrök álltak rendelkezésre az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal Törzsanyag-gyűjtemény és Ujjnyomat Osztályán.

A Nyomozó Alosztály szervezete tulajdonképpen egy nagyobb létszámú őrsnek felelt meg, melynek csendőrtiszt volt a parancsnoka, működési területe pedig az egész csendőr-kerületre kiterjedt. Az alosztály külső és belső csoportra tagozódott. A külső csoport végezte az őrsöket közvetlenül támogató nyomozó és megfigyelő szolgálatot a feladathoz képest egyenruhában vagy polgári öltözetben. A külső csoport további alcsoportokra tagozódott, melyekbe a legénységet „hajlamuk és szakképzettségük” szerint osztották be. A külső csoporthoz tartoztak a helyszíneléshez szükséges felszerelések, technikai eszközök, továbbá a híradó eszközök. Minden alosztálynak külön „fényképészeti laboratóriuma” is volt.

A belső csoport végezte az irodai munkát és a nyilvántartást. A nyomozó alosztályok nyilvántartása felölelte mindazokat az adatokat, melyek a kerület területén a nyomozások és általában a közbiztonsági szolgálat irányításához szükségesek voltak.¹⁶

A Nyomozó Osztály-parancsnokságon működő sajtóiroda¹⁷ egyre fontosabb szerepét jelezte, hogy előbb 1933-ban Hírközponttá nevezték át, majd 1941-től önálló részleggé vált. Ugyancsak 1941-ben a Nyomozó Osztályt Központi Nyomozó Parancsnoksággá keresztelték át.¹⁸

¹⁵ SELLYEY Vilmos: *A csendőr nyomozó alakultok szervezete és szolgálata, A mai magyar közigazgatás (Az 1936. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai)* Szerk: MARTONFFY Károly, Budapest, 1936. Belügyminisztérium 423.p.

¹⁶ SELLYEY Vilmos: *A csendőr nyomozó alakultok szervezete és szolgálata, A mai magyar közigazgatás (Az 1936. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai)* Szerk: MARTONFFY Károly, Budapest, 1936. Belügyminisztérium 424.p.

¹⁷ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára.* Budapest, 1930, Pallas. 75.p. - 98 § A csendőrségi sajtószolgálat szervezete

¹⁸ CSÓKA Ferenc: *Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17–20.*

A Magyar Királyi Csendőrség hírszerző feladatai és ezek rendszere

A csendőrség hírszerzést támogató tevékenysége a preventív szolgálat napi feladatai, a híradó szakterület rádiófigyelési és –felderítési tevékenysége, valamint a határszéli csendőri szolgálat speciális feladatai köré csoportosítható. Az őrsők közbiztonsági járőrtevékenysége során és a bizalmi személyektől megszerzett releváns információkat jelentették a felettes parancsnokságnak. A hírszerzés forrásai a csendőr járőr számára legfőképpen azok a személyek voltak, akik az ellenséget láthatták, csapatmozgásait vagy létesítményeit megfigyelhették (kereskedők, földművesek, fuvarosok). Ha a működési terület lakossága szimpatizált a csendőrrel az információk megszerzéséhez lehetőleg az értelmiségi réteget kellett megszólítani. Ha a terület lakossága inkább az ellenséges állammal szimpatizál – ami a történelmi Magyarországon nem volt ritka – akkor az alacsonyabb műveltségűekhez kellett fordulni, mivel őket közlékenyebbnek tartották. Háborúban további forrásként tekintettek a hadifoglyokra és katonaszökevényekre, akik felkutatása és kísérése a járőr fontos feladata volt. Az itt megszerzhető információkat azonban nem értékelték túl sokra, hiszen a témával foglalkozó szakirodalom állásfoglalása szerint *„a tiszt nem árulkodik, a legénység pedig keveset tud”*.

A legértékesebb információforrásnak a saját kémeket, de különösen a megbízottakat tekintették. Mivel a fizetett kém jellemzően késve hozta a híreket és ezek megbízhatósága is kérdéses volt, elsősorban megbízottakat küldtek ki konkrét felderítő feladatokra. A megbízott tehát alkalmi kém volt, aki feltűnés nélkül közlekedhet és lojális volt a csendőrrel (orvos, gyógyszerész, mesterember). Jellemzően hazafiságból vagy bosszúból vállalkozott a felderítésre és bizalmi egyénként már kipróbált személy volt.¹⁹ A megbízottak szolgálataira, ezáltal a csendőrség közreműködésére olyan esetekben volt szükség, amikor a hírszerzési igény megfogalmazója nem tudott kellő hatékonysággal saját erőt biztosítani a feladatra.

A híradó szakterület tevékenysége már szorosabban és magasabb szinten kötődött a hírszerző rendszer más elemeihez, bár nem ezzel a céllal került megszervezésre a csendőrség szervezetében. 1930-ban Németország kezdeményezésére a nemzetközi bűnügyi szervek a rádiót, mint a távközlés egyik legkorszerűbb és leggyorsabb eszközét a nyomozás szolgálatába állították. Ekkor alakult meg a Nemzetközi Bűnügyi Rádió Hírszolgálat, melyhez a kiépülő magyar közbiztonsági

¹⁹ *Hírszerző szolgálat háborúban, Csendőrségi Lapok XII. évf. (1918) 13. szám pp. 146-148.*

rádiózás is csatlakozott.²⁰ A nemzetközi bűnügyi rádió hírszolgálat Berlinben, Budapesten, Pozsonyban, Bukarestben, Zürichben, Oslóban, Szófiában, Rómában, Hágában és Brüsszelben működtetett rádió adóállomásokat, melyek közül a berlini adóállomás a hírendszer vezetőállomása volt. A központ irányítása mellett az állomások egymással közvetlen összeköttetésben álltak és biztosították a rádiórendszeren érkező híryanag saját közbiztonsági szerveikhez történő gyors továbbítását. Ennek eszközét az egyes országok területén létesült közbiztonsági rádió hírhálózatok képezték, melynek hazai vezető állomása a rendőrségi rádió hírhálózat budapesti központja volt. Hívójele „HAP” volt a „Hungaria Polizei” szavak rövidítéséből. Magyarországon a rendőrség és a csendőrség külön rádió hírhálózattal rendelkezett külön-külön vezetőállomással Budapesten. Országon belül ezek a hálózatok egymástól függetlenül, önállóan működtek, az együttműködést a vezető állomások közti közvetlen távbeszélő-összeköttetés biztosította. Az itt átvett információk kerültek közlésre a saját hálózatokon. Ezen kívül a rendőrségi rádióhálózat vezető állomásának naponta kisugárzott híryanagát a csendőrség Híradó Szárny-parancsnokságának megfigyelő állomása is vette, és az azonnali intézkedésre szoruló sürgős közleményeknek a csendőrség rádióhálózatán való továbbításáról gondoskodott. Ezeket, valamint a felvett többi híryanagot a „Nyomozati Értesítő”-ben közzététel céljából a csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságához továbbította.²¹

A technikai fejlődéssel lépést tartva a csendőrség 1930-ban összesen 21 rádióállomást szerelt fel, melyek közül 7 a Nyomozó Alosztályokon, 10 pedig a határszéli szárnyakon került telepítésre. A rádióállomások 1930 júliusától 1936-ig a Nyomozó Osztály alárendeltségében tevékenykedtek, majd létrehozták a Közlekedési és Híradó Alosztályt. A híradó szakterület 1938-ban vált önálló alosztályvá 8 közvetlenül alárendelt híradó órssel. A híradó órsök száma 1940-re 12-re nőtt, melyek munkáját a híradó szárny-parancsnokság felügyelte. Az 1943. december 28-án kelt 26 680 sz. BM körrendelet²² alapján a szakterület Híradó Osztály néven két híradó szárnyal szerveződött. Működésüket az új szervezeti keretben 1944. január 01-el ill. augusztus 01-el kezdték meg.²³

²⁰ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában. I. rész - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 3.sz. 67.p*

²¹ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában I. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 3.sz. 68.p*

²² *Csendőrségi és Rendőrségi Közlöny XXVIII. évf. (1943.) 52. szám 448. p.*

²³ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar*

A csendőrség híradó szolgálatának tevékenysége három fő feladat köré csoportosítható:

- a) hírösszeköttetés biztosítása
- b) rádió-felderítés és figyelés
- c) híradó eszközök karbantartása és javítása.

A hírváltás üzembiztos lebonyolítása, a rádió-felderítő szolgálat eredményes teljesítése, és a híradó anyagok szakszerű karbantartása nagy precizitást és komoly elméleti ismereteket követelt a híradó csendőröktől. Minden előtalált rádiókészüléket, vagy bármilyen felépítésű és rendszerű rádió berendezést a híradó csendőrnek fel kellett ismernie, és annak részeiből, tulajdonságaiból a nyomozás további teendőire, szükséges eljárási cselekményekre támpontokat kellett kiolvasnia.²⁴ Ez igaz volt a kémek által használt speciális eszközök felismerésére is.

A rádió-felderítésnek nemcsak az volt a célja, hogy a titkos adóállomásokat, vagy az ilyenek nem minősülő, de engedély nélkül sugárzó egyéb adóállomásokat felderítse és ártalmatlanná tegye, hanem az is, hogy megállapítsa mi volt a rendeltetésük, kikkel, milyen állomásokkal és milyen összeköttetésben álltak. Ennek az elvi meghatározásnak büntetőjogi és nyomozástani vonatkozásai is voltak. Büntetőjogi szempontból az engedély nélkül működő adóállomás tulajdonosának cselekménye vétségnek, háború idején büntettnek minősült.²⁵ Ha azonban az állomás bizonyíthatóan kémtevékenységhez kapcsolódott, és mint ilyen a titkos állomások fogalma alá tartozott, a cselekmény már hűtlenség bűncselekménynek minősült.²⁶

Nyomozástani szempontból tehát az adott állomás összes műszaki, forgalmi és személyi összeköttetéseit fel kellett deríteni, vagyis a kriminalisztika minden alapkérdésére választ kapni. Ez a közbiztonsági szolgálat érdekeit szolgálta, mert az itt végzett alapos és körültekintő munka akár további eljárások megindítását is eredményezhette.²⁷ A rádió-felderítő szolgálat végrehajtó szervei a híradó szárny törzse – amely a felderítő szolgálati teendők végzésének megfelelően volt

Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ 62. p.

²⁴ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában II. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 4. sz. 99. p.*

²⁵ 1939. évi II. tc. 200. §

²⁶ 1930. évi III. tc. 57-71. §

²⁷ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában IV. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 6.sz. 162. p*

megszervezve – valamint a híradóőrök voltak. A híradó szárny törzsének és a híradóőröknek rádió felderítő szolgálati teendői megfigyelésre, lehallgatásra, irány- és távolságmérésekre, feltűnés nélküli puhatolásra, végül nyílt fellépésre oszthatók. A felsorolt teendők egyik része a szolgálati helyiségekben, másik része pedig a helyszínen került végrehajtásra. A helyszíni szolgálatokra rendszerint polgári ruhában vonultak ki a híradó csendőrök. Mozgó és hordozható berendezésekkel felszerelt járőrök útján a feltételezett helyszínen megtörtént a „közel-férkőzés” ami igen gondos, tervszerű és türelmet igénylő munka volt, ugyanis a cél minden esetben a rádiókészülék előtalálása és tulajdonosának kézre kerítése volt anélkül, hogy az eszközt eltűntessék vagy megsemmisítsék.

A híradó őrsökön és a rádióállomásokon azokat a helyiségeket, melyek a készülékek elhelyezésére szolgáltak, és amelyekben a híradó szolgálat érdemi lebonyolítása történt híradó szolgálati helyiségeknek nevezték és ún. tiltott helyiségek voltak. A rádió hírendszer, és annak összes forgalmi adata szintén titkos volt.²⁸ Fontos megemlíteni, hogy a híradó szolgálat belszolgálatnak számított, tehát az objektumrend, a be- és kiléptetési szabályok, valamint az általános rendiség mellett úgy tekintettek a szakfeladatra, mint a szervezeti eredményesség egyik zálogára.²⁹

A híradó őrsök a megfigyelő szolgálat teljesítése során rádiókészülékek mellett ülve, a kiutalt hullámkörzetekben vagy hullámhosszokon, fejhallgató és egyéb rögzítő, jelfogó berendezések segítségével szerezték meg azokat az adatokat, melyeket később a nyomozásoknál felhasználhattak. Ezt a tevékenységet azonban a híradó szakterület nem végezhetette önállóan. A közbiztonsági őrsök legénysége is segítségükre lehetett, akár szabadidejében is. Szórakoztató célú rádiókészülékükön a különböző állomások műsorait hallgatva előfordulhatott, hogy furcsa, Morse-jelekhez hasonló kopogások vagy gyanút keltő beszélgetések zavarták meg az adást. Ezt a körülményt szolgálati jegyben röviden közölték a legközelebbi híradóőr parancsnokával. Részletesen meg kellett jelölniük az időpontot, valamint hogy mely ismert állomáson vagy állomás mellett mit (jeleket vagy beszédet) hallottak.³⁰ Ezt a szolgálati feladatot támogató közreműködésnek nevezték.

²⁸ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában II. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 4. sz. 103. p.*

²⁹ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 91-99.*

³⁰ BARTOS Ödön: *A híradóőrök szolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXX. évf. (1940.) 2. szám. pp. 34-40*

Bizonyos külföldi rádióadások folyamatos figyelésére és híryanagok rögzítésére, elemzésére is sor kerülhetett. Külföldi rádióadások megfigyelésére 1935-ben 200 esetben került sor, amely az évek során folyamatosan növekedett. 1942-ben már csak az ungvári híradóór 500 megfigyelést dokumentált. A rádiófigyelési jelentéseket a BM VII. Közbiztonsági Osztályához terjesztették fel, melyet az osztály-, szárny-, később pedig közvetlenül az őrsparancsnok hajtott végre, így a híryanag néhány nap alatt eljutott a minisztériumba.³¹

A rádió-felderítést elősegítő tevékenységek mellett hírszolgáltatással kapcsolatos szolgálati feladatok is hárultak a csendőrörsökre. A Nyomozó Osztályparancsnokság keretében működő csendőrségi hírközpontot minden esetben gyors és pontos híryanaggal kellett ellátni. A rendszer az őrsparancsnokokat tekintette a legfontosabb hírszerzőknek, akik közvetlenül vagy járőreik útján közvetve, mondhatni „első kézből” a hírforrásoktól (polgári egyének feljelentése, közlése, személyes észlelés stb.) kapják a híryanagot. Elsősorban tehát a csendőrörsök kötelessége volt a hírközpontot megfelelő minőségű, használható híryanaggal ellátni. Ilyen használható híryanagnak tekinthetők a rendkívüli esetek, amelyeket az őrsparancsnokok, mint „Eseményjelentést” kötelesek voltak a hírközponthoz felterjeszteni.³² Hasznos híryanag volt továbbá a „Nyomozati Értesítő” részére felterjesztett „Nyomozati bejelentés” is. A hírközpont a feldolgozott híryanagot csoportosítva eseményösszesítésekbe, illetve sajtóközleményekbe foglalta össze. Előbbit a csendőrségi (vagy katonai) illetékes parancsnokságoknak, szerveknek, utóbbit a Magyar Országos Tudósító útján a sajtónak küldték meg. 1933. és 1938. között a hírszolgálat évente átlagosan 116 eseményösszesítést és 224 sajtóközleményt adott ki. A jelzett 6 év alatt összesen 694 eseményösszesítést 1072 különböző híryanaggal, valamint 1347 sajtóközleményt 5620 híryanaggal adott ki a csendőrségi hírközpont.³³

Figyelemmel voltak arra, hogy a közbiztonsági híradó szolgálat különböző szintjein szükséges szakismereteket a felhasználók csoportosítva, csak a rájuk vonatkozó mértékben kapják meg, de azokat készség szinten képesek legyenek alkalmazni. Ezért készült például a csendőrségi Híradó Utasításból (az ún. Cs-28-ból) egy Cs-28/a jelzésű Kivonat is. Ez nem tárgyalta a bizalmas természetű és

³¹ Csóka Ferenc: *Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17–20.*

³² *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára. (NYUT) Budapest, 1930, Pallas, 47. §. valamint 9. mell. pp. 164-188.*

³³ CZEGLÉDI Jenő: *A csendőrség hírszolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXIX. évf. (1939.) 17. szám 592. p.*

egyéb olyan rendelkezéseket, melyek kizárólag a híradó alakulatokra tartoztak, viszont kézikönyvszerű segédletet adott a közbiztonsági szolgálatot teljesítő csendőröknek a támogató közreműködés megvalósításához. Megállapítható tehát, hogy a híradó szolgálat szervesen illeszkedett a csendőrség hírszerzéssel kapcsolatos szolgálati tevékenységeinek sorába, bár teljes kiépülését a háború megakadályozta. Az 1944. augusztus 1-én létrehozott nagyváradi Híradó Szárnyparancsokság már csak kerete maradt a tervezett új alakulatoknak.

A híradó szakterület viszonylag későn kapcsolódott be a hírszerzési rendszer támogatásába, a határszéli csendőrök azonban már a kezdetektől részt vettek e tevékenységben. Az osztrák-magyar haderő vezérkarának nyilvántartó irodája ahol csak tehetett együttműködött a Monarchia állami szervezeteivel. Ez az együttműködés nem korlátozódott a közös ügyek szervezeteire, hanem kiterjedt a két társország belügyeinek körébe tartozó ügycsoportok intézésére hivatott szervezetekre is. Az együttműködés eklatáns példája alakult ki az Evidenzbüro és a magyar határőrizeti szervezetek között. A dualizmus idejében az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közös államhatárai teljes egészében átjárhatók voltak ugyanúgy, mint az Európai Unió Schengeni Egyezményhez csatlakozott országainak a közös határai. A külső határokat azonban a két társország önállóan őrizte.

A Magyar Királyság külső határait a Magyar Királyi Határrendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség határmenti alakulatai őrizték a Magyar Királyi Pénzügyőrség és vámhivatalok, valamint a humán- és állategészségügyi állomások közreműködésével, továbbá a határmenti erdőőrsek támogatásával. Az Evidenzbüro alapvetően a Magyar Királyi Csendőrség határmenti részével és a Magyar Királyi Határrendőrséggel működött együtt.³⁴ Az együttműködés lényegében azt jelentette, hogy az Evidenzbüro teljes egészében a határszéli csendőrségre bízta a határmenti hírszerzési teendőket. Ennek keretében – a csendőrség a klasszikus határőrizeti feladatai mellett – a túloldali közlekedési infrastruktúrát, a csapatok elhelyezésére alkalmas építményeket, a hírközlési csomópontokat és hálózatot, a közigazgatási vezetési egységeket és a fegyveres alakulatok elhelyezkedését, fegyverzetét, parancsnokságait, az egészségügyi intézmények kapacitását, a határon rejtett módon átjutni képes személyek (túravezetők, csempészek stb.) regisztrálását, a postagalambok felmérését végezte. E feladatok ellátása nyilvánvalóan nem lehetett egyszeri teendő, hanem folyamatos tevékenységet igényelt

³⁴ PARÁDI József: *A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzetében. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 100–118.*

a határ mindkét oldalára kiterjedően, hiszen a túloldali szervezetek hasonló célú információszerzését a határ innenső oldalán meg kellett akadályozni.³⁵

A határmenti hírszerzésben a határszéli csendőrség alapvetően az információszerzés kétféle módszerét alkalmazta. Egyrészt a túloldali sajtókiadványokból válogatta ki a szükséges információt, illetve a kihatárforgalomba résztvevőket igyekezett – lehetőleg nem feltűnő módon – kikérdezni. Másrészt az arra alkalmasnak ítélt személyeket kísérelte meg beszervezni arra, hogy a túloldali lényeges információkat megszerezze.³⁶

A határőrizeti szervezetek a felderítői teendőik tekintetében az Evidenzbüro területileg illetékes felderítő főállomásaival álltak kapcsolatban. Mint ahogyan az Evidenzbüro központja a haderő vezérkarának a nyilvántartó irodájaként működött, a felderítő főállomások tevékenységüket a hadtest-parancsnokságok vezérkari osztályainak a kebelében végezték.³⁷

Mivel a kapcsolattartás jelentős része titkos levelezés útján valósult meg, speciális szabályokat és dupla borítékot kellett alkalmazni. A külső borítékra a hadtest vezérkari osztálya címét írták, a belső borítékra pedig hírjelentés jelöléssel sajátkezű felbontásra a felderítő főállomást nevezték meg. Szükség esetén ideiglenes, vagy állandó jelleggel, a felderítő főállomás javaslatára az Evidenzbüro felderítő mellékállomásokat is telepíthetett – például a határmenti hírszerző tevékenység irányítása céljából – az érintett miniszter bejegyzésével a társfegyveres testületekhez.³⁸

A határmenti felderítés céljait, eszközeit és módszereit, az együttműködés szabályait a csendőrségi szolgálati szabályzat titkos függeléke tartalmazta. Az abban foglaltak oly mértékben korszerűek voltak, hogy a két világháború között is annak megfelelően végezték e tevékenységet a Magyar Királyi Csendőrség határmenti őrséin.³⁹

³⁵ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XIX. évf. (2010) 22. sz. pp. 77–91.*

³⁶ PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben. Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században./*

³⁷ ARTNER Ramona: *Hírszerzés a dualizmuskori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXII. évf. (2012) 26. sz. 21. p.*

³⁸ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség. 91. p.*

³⁹ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1912, s. n., V. fejezet. Határszéli szolgálat szabályozása és Titkos Függelék.*

Feladatok a kémelhárításban

A csendőr járőr békeidőben és különösen háborúban köteles volt figyelemmel kísérni az utazókat, közutakon és vasutakon közlekedőket, külföldieket, valamint a katonai objektumok és fontos műtárgyak körzetében tartózkodókat. Az adott kor műszaki színvonalát és lehetőségeit figyelembe véve ebbe akár a fényképezőgéppel utazó, fényképeket készítő, vagy hidakról, vasutakról – akár művészi céllal is – vázlatokat, rajzokat készítő ellenőrzése is beletartozott.

A járőr besúgói révén naprakész értesülésekkel rendelkezett a településre érkező ismeretlen személyekről, gyanús vagy kérdezősködő utazókról, a potenciális utazó kémekről. Ezen túlmenően rendszeresen megfigyelhette az adott közösség nemzetiségi vagy politikai mozgalmait, informálódhatott a magyar állam érdekeivel ellentétes tevékenységet folytató, esetleg az ellenséget támogató személyekről. Őket tekintették letelepedett kémeknek.

A letelepedett és utazó kémekkel szemben a csendőr elsősorban a titokvédelmi, iratkezelési szabályok betartásával és a katonai műveletekkel kapcsolatos információáramlás minimalizálásával léphetett fel. Ha saját észlelés vagy lakossági bejelentés, illetve bizalmi egyéntől származó információk alapján valakit gyanúsít, akkor őrsparancsnok útján intézkedett a személy megfigyelésére. Ha a késelem nem járt a személy szökésének vagy elrejtőzésének veszélyével, az őrsparancsnok felettes szerveitől kért utasítást és ezeknek megfelelően intézkedett. Ha a kémkedéssel gyanúsítható személy a csendőr (vagy bizalmi személye) előtt nem volt ismert, akkor nagy körültekintéssel meg kellett állapítania személyazonosságát és meg kellett figyelnie a személy igazoltatás alatti viselkedését. Az igazoltatás okáról a személy nem szerezhetett tudomást.

Ha a feltételezett kém szökésétől lehetett tartani vagy a kémkedés nyilvánvaló volt, a személyt el kellett fogni. A kémgyanús egyéneket a honvéd kerületparancsnokság székhelyén működő honvédügyészséghez jelentették fel.⁴⁰ A kémek felderítése mellett a külföldi lázító mozgalmak tevékenységének megfigyelése és az általuk provokált zavargások megelőzése is fontos feladata volt a csendőrségi szervezetnek. A korabeli szakmai terminológia szerint meg kell különböztetni sztrájkot (vagy egyszerű bérharcot), általános sztrájkot és forradalmi sztrájkot, amely nem a munkaadó, hanem az állam ellen irányult. Fontos megjegyezni, hogy az akkor uralkodó közigazgatási felfogás szerint a csendőr volt az, aki „a katonasággal karöltve hivatva volt a követeléseit helytelen alapon előadni akaró népet felvilágosítani”, vagyis nem a tiltakozás szétverése, hanem törvé-

⁴⁰ SICULUS: A kémekről. *Csendőrségi Lapok*, XV. évf. (1925.). 12. szám 205. p.

nyes mederben tartása volt a cél. A csendőrségi Szolgálati Utasítás szerint a csendőr „*kiváló figyelmet fordítson a munkásosztály által előidézhető mindazon eshetőségekre, melyek a közcsend és rend háborítását vonhatnak maguk után.*” Fel kellett figyelnie a gyárak környékén kialakuló minden nagyobb csoportosulásra és a körülményekről azonnal jelentést tenni a közigazgatási hatóságnak.⁴¹ A szociális alapokon nyugvó demonstrációk és zavargások kapcsán mindig vizsgálni kellett, hogy azok háttérében állhatott-e külföldi ügynök vagy nemzetközi mozgalom.

A szakirodalom külön foglalkozott a nemzetiségi mozgalmak kérdésével. Mivel külföldi lázító cikk esetén a röpirat vagy újság lefoglalását az ügyészség rendelkezte el, ha a csendőr ilyenrel találkozott, a további intézkedések megtételéhez egy példányt haladéktalanul megküldött a hatóságnak. A csendőrségi joghatóság kiterjedt azonban a nyilvános szónoklatokra, melyek lázító tartalma esetén a csendőr a felszólalótól a szót megvonhatta és a beszéd folytatása esetén elfoghatta. Ilyen esetekben óvatosan, és a tömeg hangulatának megfelelő tapintattal kellett eljárni és szintén vizsgálni kellett az idegen befolyásolás lehetőségét.

Az anarchizmus szintén új és terjedő jelenség volt a századforduló előtt. Az anarchista tanok művelői a hatóságok megfigyelései szerint Magyarországon a kézműves osztályból kerültek ki, ezért a csendőrségnek kiemelt figyelmet kellett fordítania a külföldet is megjáró iparosokra és kézművesekre. Az állam valós fenyegetésként értelmezte az anarchizmus terjedését, amelyet valamennyi rendelkezésére álló eszközzel kontrollálni próbált. A külföldi anarchisták ellen többek között a külföldieknek a Magyar Koronai országai területén való lakhatásáról szóló törvénycikk nyújthattak védelmet, melyek szerint minden külföldinek 24 órán belül jelentkeznie kellett a lakóhelye szerinti állami szervezetnél.⁴² A külföldiek ellenőrzésére kidolgozott eljárások később nemcsak az anarchisták, hanem a kémek kiszűrését is támogatták.

Összegzés

Összességében tehát a Magyar Királyi Csendőrség számos szolgálati tevékenységével támogatta a hírszerző és elhárító rendszer működését, bár a szervezet alapvető rendeltetése nem állambiztonsági jellegű volt. A dualizmus időszakában hatékonyan működött együtt az Evidenzbüro szerveivel és már az első világhábo-

⁴¹ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1912, s.n. 76. §*

⁴² *SOLTÉSZ Imre: A társadalmi harcokról. Csendőrségi Lapok, I.évf. (1907) 30.sz. I. rész: pp. 349-350, II. rész: 31.sz. pp. 361-363.*

rút megelőző időszakban támogatta a katonai felderítést, a háborús években pedig az ellenséges hírszerzőkkel szembeni fellépést. A két világháború között a megváltozott társadalmi viszonyok és fejlődő technológia a csendőrség hírszerző tevékenységét is megújulásra készítette. A nyomozószervek megszervezése és a híradó szakterület felértékelődése újra a hírszerzés támaszává tette a szervezetet. A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei tehát szervesen illeszkedtek az állami apparátus vezető szervei által fogantatott azon intézkedések, rendszabályok és tevékenységek rendszerébe, amelyek a környező országok érdekeiről, célkitűzéseiről, szándékáról, terveiről, erőforrásairól, helyzetéről, fegyveres erőinek felépítéséről, csoportosításáról, haditechnikájáról, kiképzettségi színvonaláról, hadrafoghatóságáról, harckészültségi helyzetéről, továbbá a hadszíntérré váló terület előkészítéséről szóló adatok megszerzését, gyűjtését és tanulmányozását célozták. A csendőrök által szolgáltatott információk nagyban hozzájárultak a hírszerzés, mint komplex tevékenységi rendszer hatékony működéséhez.

Felhasznált irodalom

- ARTNER Ramona: Hírszerzés a dualizmuskori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXII. évf. (2012) 26. sz. 19.p.
- BARTOS Ödön: A híradóőrök szolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXX. évf. (1940.) 2. szám. pp.34-40
- BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában. I. rész - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 3.sz. 67.p
- BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában II. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 4 .sz. 99.p
- BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában IV. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 6.sz. 163.p
- BÖLÖNYI József: Magyarország kormányai 1848-1975. Budapest, 1978, Akadémia Kiadó.
- CSÓKA Ferenc: Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17–20.
- CZEGLÉDI Jenő: A csendőrség hírszolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXIX. évf. (1939.) 17. szám 592.p.
- DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. Történelmi Szemle, XLIX. évf. (2007) 3. sz. pp. 351–372.,
- EDVI ILLÉS Béla: Bizalmi egyének, Csendőrségi Lapok II. évf. (1908.) 17. szám pp. 193-196.
- GALÁNTAI: 96-100 p. GALÁNTAI József: A Habsburg-monarchia alkonya. Az osztrák-magyar dualizmus 1867-1918. Budapest, 1985, Kossuth.
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története, egyetemi jegyzet, Budapest 2001. Nemzeti Közszerzői Egyetem
- Hírszerző szolgálat háborúban, Csendőrségi Lapok XII. évf. (1918) 13. szám pp. 146-148.
- KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek, egyetemi jegyzet, Budapest, 2013. Nemzeti Közszerzői Egyetem
- PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség.
- PARÁDI József: Csendőrség a határőrizetben. Budapest, 2003, Typico Design. 186 p. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században./

- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./
- PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XI. évf. (2005) 14. sz. pp. 91–94.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XIX. évf. (2010) 22. sz. pp. 77–91.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945., Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XX. évf. (2011) 23. sz. pp. 124–143.
- PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrizetében. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 100–118.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 91-99.
- PARÁDI József: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában, in: BODA József — PARÁDI József — REGÉNYI Kund Miklós (szerk.): 1872 Felderítő-szolgálati utasítás. Anleitung zum Kundschaftsdienste. Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka 1./ pp. 27-49.
- PILCH Jenő: A hírszerzés és kémkedés története. Budapest, 1936, Franklin. I–III. köt.
- SELLYEY Vilmos: A csendőr nyomozó alakultok szervezete és szolgálata, A mai magyar közigazgatás (Az 1936. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai) Szerk: MARTONFFY Károly, Budapest, 1936. Belügyminisztérium
- SICULUS: A kémekről. Csendőrségi Lapok, XV. évf. (1925.). 12. szám 205.p.
- SOLTÉSZ Imre — KÁRMÁN Elemér: Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, 1911, Franklin.

- SOLTÉSZ Imre: A társadalmi harcokról. Csendőrségi Lapok, I.évf. (1907) 30.sz. I. rész: pp. 349-350
- TOLDI Árpád (szerk.): Próbacsendőrök tankönyve. 5. füzet. Bűnügyi nyomozás. Hivatalos kiadás. Budapest, 1941, Stephaneum.
- Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1912, s.n.
- Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára. (NYUT) Budapest, 1930, Pallas.